

Η ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΠΡΟΣΕΥΧΗ

ΟΠΩΣ κάθε βράδυ, είκοσι τώρα χρόνια, ὁ Γερολυμάκης ὁ Κοντοδήμας, πρὶν πλαγιάσῃ κ' ἀπόψε, στάθηκε μὲ νὰ νυχτικά του μπροστὰ στὸ παράθυρο, γιὰ νὰ κάμῃ τὴν προσευχή του.

Μ' ἀπόψε εἶχε τόσες ἔγνοιες στὸ νοῦ καὶ τόση πίκρα στὴν καρδιά, ὥστε κάμποση ὥρα ἔμεινε, σκεπτικός καὶ ἀφήρημένος, κυττάζοντας, ἀπὸ τῆς μισοκλειστές γρίλλιες, τὸν οὐρανό. Θάλεγες πῶς εἶχε ξεχάσῃ ὅτι πῆγε στὸ παράθυρο γιὰ προσευχή, ἢ ὅτι δὲν μποροῦσε νὰ θυμηθῇ τὰ λόγια, τὴν ἀρχὴ τῆς στερεότυπης προσευχῆς του.

Ὁ οὐρανὸς ἦταν ἄτακτα συννεφιασμένος. ἼΙ λουρίδες του, ποῦ φαίνονταν ἀνάμεσα ἀπὸ τῆς γρίλλιες, ἄλλες ἦταν δόλωμαυρες, ἄλλες σταχτερές, κ' ἄλλες ἄσπρες, ἀργυρωτές. Τὸ φεγγάρι, κρυμμένο πίσω ἀπ' τὰ σύννεφα, ἄφανε μισοῦρα τὰ πιὸ πυκνά κ' ἀργύρωνε στῆς ἄκρες τὰραιότερα. Ὁ φθινοπωριάτικος ἀνεμος, ποῦ φυσοῦσε μὲ μανία, κ' ἔκανε νὰ βροντοῦν καὶ νὰ τρίζον μερικά ἀστήρικτα παραθυρόφυλλα, παράσερνε κ' αὐτὰ τὰ σύννεφα καὶ τᾶκανε νάλλάξουν διαρκῶς χρωματισμούς. Ἔτσι, μία λουρίδα τοῦρανοῦ, — ἐκείνη ποῦ τὴν κύτταζαν περισσότερο τὰκίνητα σὰ μαγνητισμένα μάτια τοῦ Γερολυμάκη, — ἀπὸ κατάμαυρη, ἔγεινε σὲ λίγο σταχτερή, ἔπειτα ἀργυρόλευκη καὶ στὸ τέλος γιὰ μιὰ στιγμή, ἔλαμψε σιτὴν ἄκρῃ τῆς τὸ φεγγάρι καὶ σκεπάστηκε πάλι ἀπὸ ἄλλο σύννεφο, μплὲ μαρὲν σκοῦρο, ποῦ ἔτρεχε μὲ βία νὰ τὸ προφτάσῃ.

Ἄλλὰ τὴ στιγμή ποῦ φάνηκε τὸ φεγγάρι, χλωμὸ καὶ κρύο, ὁ Γερολυμάκης, σὰ νὰ φωτίστηκε ἄξαφνα ὁ νοῦς του, θυμῆθηκε τὰ λόγια τῆς προσευχῆς. Κι' ἄρχισε νὰ ψιθυρίζῃ, ὅπως πάντα: — «Θέ μου, ἀγαθὸ μου Πνεῦμα, Πλάστη μου κ' Ἐξουσιαστὴ μου, δίνε μου ζωή, υγεία, δύναμι, φῶτισε, νὰ δουλεύω γιὰ κείνους ποῦ ἀγαπῶ....»

Γιατὶ ὁ Γερολυμάκης ὁ Κοντοδήμας, ἀπὸ χρόνια, εἶχε μορφόση σιγὰ σιγὰ μὰ δικὴ του προσευχὴ ποῦ ἄρχιζε ἔτσι....

Ἄλλὰ μόλις ἐπόφθερε τὴ φράσι «γιὰ κείνους ποῦ ἀγαπῶ», στάθηκε πάλι, κυττάζοντας τὴ σκοτεινὴ λουρίδα τοῦρανοῦ, σὰ νὰ περιμένει νὰ ξαναλάμψῃ τὸ φεγγάρι, γιὰ νὰ ἐξακολουθήσῃ κ' αὐτὸς τὴν προσευχὴ.

Εἶχε θυμηθῇ «κείνους ποῦ ἀγαποῦσε»: τὴ γριὰ του μαννούλα, τὴ νεῖά

του γουναίκα, τὰ δὲ τοῦ κοριτσάκι καὶ τὸ μικρὸ τοῦ τὰγορά. Γι' αὐτοὺς, ποῦ κοιμοῦνταν τώρα ὅλοι, ἤσυχτοι κι' ἀνόποτοι, γι' αὐτοὺς; ζητιῶδες ἀπὸ τὸ Θεὸ δύναμι καὶ φώτιση γὰρ δουλεύει. Μὰ τώρα — ὕστερα, — ἦεν ἓνα — δύο χρόνια, — ὁ Θεὸς δὲν τοῦ χάριζε οὔτε δύναμι, οὔτε φώτισι. Ἦ «δουλιές» του δὲν πῆγαιναν κιθόλο, μὴ κιθόλο καλά. Ὁ, υἱ ἔπιανε νὰ ζωγραφίσῃ, — μὰ εἰκόνα, μα εἰκόνιωμα, μὰ πορτραῖτο, — ἀντὶ νὰ τὸ μοσχοπουλᾷ ὁ πως ἄλλοτε, ἀναγκάζονταν νὰ τὸ φυλάῃ στὸ σπίτι. Ἡ μεγάλη κάμαρα, ποῦ τοῖ χροίμιευσ γιὰ ἐργασίη, εἶχε γεμίση πιά ἄ τὸ ἀπούλητες ζωγραφιές. Μὴ τί ἀτυχία! Τὶ συρροή ἀπὸ λιυχιές ὅλων αὐτῶν τὸν καιρὸ! Τοῦ πειράγγελαν ἄξιαφρα ἓνα πορτραῖτο ἀπὸ φρωτογραφία, ἵδιαν προκαταβολή ἓνα εἰκοσιπεντάχρονο, κι' ὡς ποῦ νὰ τὸ τελειώσῃ, γιὰ νὰ πύρη καὶ τὰ εἶσα, — ἔκατὸ δραχμῆς; — πῆθαινε ὁ πελάτης! Τρέχα — γύρευε, νὰ πᾶ; μὲ δικαστήρια, γιὰ νὰ πύρη; ληστὰ ἀπὸ τοῦ; πρόστυχὸς κληρονόμος!... Ἄλλοτε κτ. ζουνταν μὴ κινούργια Ἐκκλησιᾶ. Τοῦ ἔλεγε νὰ κἀμὴ γιὰ δοκιμὴ δὸ — τρεῖ: ἀγογραφιές, ποῦ ἦταν δὰ κι' ἡ μεγάλη του «εἰδιότης». Τῆ; ἔκανε, ἡ; ἔδειχνε. δὲν ἄρσεν στου; κυρίους Ἐπιτρόπους! Τοῦς ἄρσεν καλλιτερα κἀν γελοῖες, ἔλεεινές ποῦ τὰ; εἶχε κἀμὴ ἓνας κινούργιος ἀμογράφριος, πὶδ νῦς ἀπὸ τὸν Γερολυμάκη, μηθητής του μὴ φορὰ, σαπατσούλης καὶ χοντροκέφαλος. Καὶ αὐτὸν ἀγκαζίριζεν νὰ ζωγραφίσῃ ὅλη τὴν Ἐκκλησιᾶ, μὰ δουλειὰ δηλαδὴ ἄ τὸ δύο κὶ τρεῖς χιλιάδες δραχμῆς, ποῦ θάρταναν τοῦ Γερολυμάκη νὰ περᾷσῃ ὅλο του τὸ χρόνο!...

Πᾶνε κι' αὐτῆς, — μὰ τί γούστο κι' αὐτοὶ οἱ Ἐπίτροποι, τὰ κτήνη! — πᾶνε κι' ἄλλες ἓνα σωρὸ... Τοῦ χρωστοῦσαν καὶ δὲν τὸν πλήρωναν. Τοῦδαναν παραγγελίες καὶ πότε γιὰ τοδο, πότε γιὰ κείνο τοῦ τῆ; ἄριαν. Εἶχε πέση καὶ φτώχεια στὸν τόπο, μὴ ἀκριβία μεγάλη. Ζωγραφιές; ὀλιγώρειαν τώρα οἱ ἄνθρωποι; Ἄμ' τί τ'αν ὁ κάβουρας, — ἓνα νηϊάκι τόσον-δὴ, μὲ δέκα-εἴκοσι μονάχα πλούσιους κι' ὅλους τοὺς ἄλλους φουκαράδες, — τί τ'αν ὁ κάβουρας κι' τί τὸ ζουμί του! Ἀκόμη καὶ τὸ παιδί ὁ μικρὸς; μὰ ἔξυπνος Στυριάκης, ποῦ γύριζε τὴ χώρα καὶ τὰ κονινὰ χωριά μὲ εἰκονίσματα, ζωγραφισμένα ἀπὸ τὸν Γερολυμάκη, καὶ ποῦ ἄλλη φορὰ ἔφερνε στὸ σπίτι τὰ ἔλεη τοῦ Θεοῦ, τῶμα δὲν ἔφερνε πεντήρα. Κάτου-κάπου, θάμμα μεγάλο, νὰ πουλήσῃ κανέναν Ἄγιο Διονύσιο μιάμισυ δραχμῆ, ἢ καμμιὰ Παναγία Χρυσοπηγῆ, μάσημένα κορῶνα, ἓνα πεντόδραχμο! Τιποτὴ! οὔτε εἰκόνας ἤθελαν πιά, οὔτε εἰκονίσματα, (Κ' ἡ διάκρισις αὐτῆ ἦταν τοῦ Σταυράκη. Ὁ μικρὸς; πούλητῆ; γιὰ τὴν ευκολίᾳ τῆς συνεννόησεως, ὀνόμαζε εἰκόνας, ἐκείνε ποῦ παρίσταναν ἓνα πρόσωπο μονιχὸ — τὸ Χριστὸ, τὴν Παναγία, τὸν Ἄγιο Γιάννη, τὸν Ἄγιο Διονύσιο, τὴν Ἄγια Βαρβάρα καὶ πάει λέοντας; καὶ εἰκονίσματα ἐκείνα ποῦ παρίσταναν ἱερῆς σκηνές: Γέννησι, Βίτασι, Σταύρωσι, Ἀνάστασι καὶ κτεβῆς;).

Οὔτε εἰκόνας λιπὸν, οὔτε εἰκονίσματα, οὔτε πορτραῖτα! Τιποτὴ πιά δὲν πουλιόταν στὸ δρόμο καὶ καμμιὰ σχεδὸν παραγγελίᾳ δὲν εἶχε ὁ φτωχὸς Ζωγράφος. Κι' ὁμως, ὁ σφουριχτὸς ἄνεμος ποῦ ἔσπρωχνε κι' ἀλώνιζε τὰ σύννεφα, τῆ φθινοτοριάτικῃ ἐκείνῃ νύχτα, τοῦ θύμιζε πῶς ἔρχουνταν ὁ κρύος χειμῶνας καὶ τὰ πλάσματα ποῦ «ἀγαποῦσε» ὁ καλὸς; φαιμέτης; ποῦ κοιμῶνταν τώρα, ἡσυχὰ καὶ ἀνόποτα, στὴν ἴδια κρεββατοκάμαρα καὶ στῆ διπλανῇ, καὶ ποῦ ἄκουγε, στὰ διαλείμματα τοῦ ἄνιμου, τῆ; οὐθμικῆς του; ἀναπνοῆς ἢ τὰδύναται, τὰ συμπαθητικὰ τους ροχαλιτὰ, — τὰγατημένα αὐτὰ πλάσματα ἔφραπε τώρα νὰ νυθ. ὦν ζεσὰ, νὰ τοδεθοῦν γερὰ, νὰ γυμνεῦν τὰ πωδία στὸ σχολεῖο, νὰ γορῆσουν ἓνα σωρὸ βιβλία, νὰ πληρώσουν διδασκτῆ. Πόσα ἔξοδα, ἐξέ μου, πόσα ἔξοδα, τώρα στὴν ἀρχὴ τοῦ χειμῶνα! Κι' ὁ Γερολυμάκης νὰ μὴν ἔχη οὔτε πε-

νήντα δραχμές στο συρτάρι του σ κ ρ ί ν ι ο υ του και να μην έλπιζε να πάρη από πουθενά!...

Αυτά συλλογίσθηκε, κυττάζοντας μάκρηντα μάτια τόν ουρανό. Σε λίγες στιγμές, πέρασαν από τόν νού του όλα... Τό σκοτεινό εκείνο σύννεφο, τό βιαστικό, άπλώθηκε 'ς όλη τή λουρίδα που έβλεπε κ' ή θλίψη τής καρδιάς του έγινε πικρότερη. Έβριξε ένα άλαγνό στεναγμό κ' έξηκολούθησε να ψιθυρίζη μηχανικά, χωρίς θέρη, χωρίς κατάνυξι, χωρίς ψποϊθήσι, ότι πίσω από τά σύννεφα, τόν άκουγε άπόψε Κάποιος.

— «Προφύλαξέ μας, Θε' μου, αύτή τή νύχτα από κάθε κακό, καλοξημέρωσέ μας όλους και χάρισέ μας τήν αυρινή ευτυχισμένη... Άγιος ό Θεός, άγιος Ίσχυρός, άγιος Άθάνατος, έλέησον ήμάς...»

Τό "Άγιος ό Θεός ό Γιακουμάκης τώλεγε δώ τρεις φορές. Ήταν να ποίμε, τό **Ίντερμέτζο** τής προσευχής του. Άπόψε όμως, μόλις άρχισε να μουρμουρίζη τό δεύτερο, ξανασώτισε άπότομα. Μιά δυνατή πνοή του βροιά, που μπήκε στο σπίτι από τό μισανικτό παράθυρο τής σάλας και πέρασε από τήν κάτω χαρμάδα τής πόρτας, ως τήν κρεβατοκάμαρα, και σάρωσε τό πάτωμά της, τόν είχε κρούση τά γυμνά πόδια του κι του είχε δόση ξαφνικά μία σύγκορη άνατριχίλα. Ή άνατριχίλα αύτή του έβριξε τή φωνή στο λάρυγγα και τόν έκαμε να ξαναθυμηθί τόν άγριο χειμώνα που έμπαινε. Κατέβασε τώρι τά μάτια του 'ς άλλη λουρίδα του συννεφισμένου ουρανού, μιτή μαύρη και μισή γλωμοκίτρινη, κι άρχισε πάλι να συλλογίζεται τήν καιάντια του κι τήν άτυχία του... Και όσο συλλογίζονταν αυτό τό άπροχώρητο, όπου είχε φθάση ή ζωή του, τόσο περισσότερο φρένη του προξενούσαν ή τ'εμάλες, τά κυνηγητά των μούρων συννέφου και τόσο περισσότερο τρώμο τά μουγγιτά και τά στριγγιλιόματα του βροιά.

Ξαναθυμήθηκε όμως τήν άτέλειωτη προσευχή του και ξανάρχισε τό δεύτερο «Άγιος ό Θεός», μουρμουριστά, βιαστικά, ρυθμητά, τρεμουλιστά από τήν άνατριχίλα κι όλως διόλου μηχανικά. Τώλεγε και συλλογίζονταν. Δέν είχε πιά τό νού του στο Θεό. Έτσι έπε και τό τρίτο. Κι άρχισε, άφηρημένος, να λέη και τέταρτο. Μά άξαφνα συνήλθε, κατάλαβε τό λάθος του, άφισε στη μέση τό περισσό εκείνο «Άγιος ό Θεός» και προσπάθησε να έξακολουθήση:

«Θε' μου, αγαπό μου Πνεύμα. Πλάστη μου, βήθα με, τώτιξέ με, οδήγα με, φέρνε μου τα όλα δεξιά, πόρ...»

Ήθελε να πη «πόρσέ με», να προσθέση ακόμα λ. γ. λογί και να τελειώση με τρεις σταυρούς, όπως πάντα. Άλλά ή λέξι κόπηκε στη μέση. Ή μισή βγήκε έπρος έξω από τό στόμα του, ή άλλη μισή έμεινε μέσα και καταπιώθηκε. Θάλεγε πώς τήν βρήκε και τήν έκοψε τ' όρμητικό κήμι των μαύρων του διαλογισμών, που ήταν τόσο άσχετοι ή και τόσο ένάντιοι με τήν προσευχή που έκανε μηχανικά. Κι άξαφνα, σά να συλλογίσθηκε, σά να κατάλαβε τώρα μόλις τό τί έλεγε, τί έκανε, ή δύναμη νάποτελεύωση τήν μάταιη προσευχή του τόν άγισε όλωςδιόλου κ' ένώνοντας τά χέρια μ'άτελειώσια, μ'άπογνοισι, φώναξε από μέσο του:

— «Άχ, δέν υπάρχει Θεός! δέν υπάρχει!...»

Στή σιωπή τής κάμικρας, ή βλάσφημη φράσι άντίχησε άγνώριση σάν ένας μεγάλος λυγμός. Και φεύγοντας από τό παράθυρο, σά να μην ήθελε πιά να βλέ-

πη τὸν κουφὸ καὶ κρῦο ἐκείνον οὐρανὸ, ὁ Γιακουμάκης ἔτρεξε εἰς τὸ κρεββάτι τοῦ κ' ἔρριψε τὸ καρφάλι τοῦ στοῦ μαξιλάρι.

Ἐκείνη τῇ στιγμῇ ξαναβγήκε τὸ φρεγγάρι καὶ ἡ γλωμέσ του ἀκτίνες, ἀπὸ τῆς γρίλιες, ἔπερταν ἀπάνω στὴν εἰκόνα τῆς δυστυχίας.

«—Δὲν ὑπάρχει, ξανάπε ὁ Γιακουμάκης, δὲν ὑπάρχει τίποτα!... Τοῦ κά-
κου!... Τόσα χρόνια παρακαλῶ, μὰ ἀπὸ τὸ κακὸ πάω στὸ χειρότερο... Ἀνοησία
μου!... Δὲν θὰ ξυνακάνω πιὰ προσευχή. Καλλίτερα ἔτσι... μονάχο!»

Μονάχοσι!... χωρὶς Θεό, χωρὶς προστάτη, χωρὶς φίλο, χωρὶς χίποτα!... Μήπως ἀλήθεια, ἔτσι θάταν καλλίτερα; Μήπως θάβρισκε τώρα μέσα τοῦ περισσότερη δύναμι νάγωνισθῆ; Μήπως, τόσον καιρὸ ποῦ δὲν τὰ κατάρφανε. ἦταν γιατί στη-
ρίζονταν λιγότερο στὸν ἑαυτὸ του καὶ περισσότερο, σχεδὸν ὅλως-διόλου 'ς ἓνα ἀνύπαρκτο Θεό;...

Ἐξακολούθησε νὰ συλλογιέται:

Ἴσως. Τὸ βέβαιο ἦταν, πῶς στὴ δυστυχία του, δὲν θὰ ξαναγίνονταν τοῦ-
λίχιστο γελοῖος. Γελοῖος στὰ μάτια τὰ δικά του' γελοῖος ἀκόμα στὰ μάτια τῶν
ἄλλων, ποῦ τὸν κοροΐδευαν, ὅταν ἄκουγαν πῶς προσευχεται κάθε βράδυ σὰ γρηά.
Κ' ἐπιτέλους θάλειπε αὐτὸς ὁ βραδινὸς κόπος, ποῦ τοῦ τὸν ἐφόρτωνε μιὰ πρό-
ληψι, μιὰ δεισιδαιμονία, νὰ στέκεται 'κεῖ μπροστὰ στὸ παράθυρο, μὲ κρῦο, μὲ
ξέστη, μὲ κούρασι, μὲ νύστι, μὲ χαρὰ, μὲ θλιψη, καὶ νὰ προσφ'ρη τόσην ὥρα
χαμένη, ἀνώφελα λόγια, ποῦ δὲν θάκουγε κανένας, κανένας!...

Σηκώθηκε, φίλησε τὴ γυναικὰ του στὸ διπλανὸ κρεββάτι, ποῦ μισοξύτηνε
γιὰ νὰ τὸν φιλήσῃ κι' αὐτή. —κ' ἔπειτα π'ἄγιασε γιὰ καλὰ καὶ σκεπάστηκε.

Μὲ τὰ μάτια ἀνοικτά, ἐξακολούθησε νὰ συλλογίζεται. Τὸ διάβημά του τὸν
εἶχε τρομάξῃ λιγάκι!... Ἐβρίσκει τολμηρό. Ἦταν ἡ πρώτη φορὰ, ἕστερ' ἀπὸ
τόσα χρόνια, ποῦ θὰ κ'ιμοῦνταν χωρὶς προσευχή. Τὴν εἶχε ἀρίστη μάλιστα στὴ
μέση, τὴν εἶχε κόψῃ μὲ μιὰ βλασιήμια, εἶχε ὀρκισθῆ ἀπὸ μέσα του νὰ μὴ ξανα-
προσευχθῆ. — Ἦταν σωστὸ αὐτό;

«Ναί!» τοῦ ἀπαντοῦσαν τώρα ὅλα: Ἦ ἀποτυχίες τμη, οἱ κατατρεγμοὶ του,
ἢ στερήσεις του, τὰ βάσανά του, ὅλη ἔκβλη ἡ δυστυχία ποῦ δὲν μπόρεσεν νὰ
τὴν ἐμποδίσουν τόσες θερμὲς κι' ὀλόφυγες βραδυνὲς προσευχῆς. Δὲν ὑπῆρχε Θεός,
τελειωσε! Ἡ πλάνη 'παῦ κυβέρνησε ὅλη του τὴ ζωή, τὸν ἄφινε ἀτόπη γιὰ πάν-
τα. Ἦταν ἡ τελευταία του προσευχή.

Ἀλλὰ ὁ Γιακουμάκης θυμήθηκε τότε, πῶς κι' ἄλλη φορὰ τ'ὸ συνέβηκε
κάτι τέτοιο. Ἦταν 'στὸ πατρικὸ του σπίτι, νέος ἀκόμα, σχεδὸν παιδί, μαθητῆς.
Ἦ ἠθησκειακῆς του πεποιδήσεις εἶχαν κλονισθῆ ἀπὸ τὰ διδάγματα τοῦ Σχο-
λείου. Ὁ νοῦς του εἶχε θαμβωθῆ ἀπὸ τὸ πρωτόφαντο φῶς τῆς Ἐπιστήμης, —
μιᾶς Ἐπιστήμης ποῦ τὴν καταλάβαινε τόσο λίγο, ὥστε νὰ φαντάζεται πῶς
διαφθεύει ὅλα τὰ ἱερὰ βιβλία. Μάθαινε Φυσικὴ, Χημεία, Ἀστρονομία, Γεωλο-
γία, Πλαιοιολογία. Πόσο διαφορετικὰ τοῦ δ. δασκε τὴν κοσμογονία ὁ καθηγη-
τῆς του τῶν Φυσικῶν, ἀπὸ τὸν καθηγητῆ του τῶν Ἱερῶν, ἓνα παπᾶ!... Κάποιο
ὕλιστικὸ σύγγραμμα, κατομεταφρασμένο ἀπὸ τὰ Γερμανικά, ποῦ ἔπεσε ἐκεῖνον
τὸν καιρὸ στὰ χέρια του, εἶχε ἀποτελειώσῃ τὸν χαλασμό, τὴν ἐρήμωσι ποῦ ἄρ-
χιζε νὰ γίνεται 'στὸ νοῦ του. Κ' ἓνα βράδυ, ἐκεῖ ποῦ ἔκανε τὴν παιδιὰ τὴν προ-
σευχῆ του μπροστὰ στὸ εἰκονοστάσι, στὸ τρεμουλιαστικὸ φῶς μιᾶς καντήλας,
ποῦ τὸ λάδι τῆς ἦταν ἀσπροκίτρινο, μισοπαγωμένο ἀπὸ τὸ κρῦο τοῦ Δεκεμβρη,

Ο ΔΥΚΟΤΕΡΟΥΤΗΣ

(ΕΡΓΟΝ Γ. ΡΟΥΛΟΥ)

* (5) *

τοῦ φάνηκε πῶς τὰ μάτια τῶν Ἁγίων τὸν κύτταξαν μὲ οἶκτο, μὲ εἰρωνεία, — καὶ δὲν ἀποτελεῖωσε πάλι ἐκείνη τὴν προσεχίη.

« Δὲν ὑπάρχει Θεός; » εἶπε πῆ καὶ τότε, ἐφροντίζετο στὸ κρεββάτι του μὲ χαρά. Ναί, μὲ χαρά. Κι' αὐτὴ ἦτον ἴσως ἡ μόνη διαφορὰ ἀπὸ σήμερα. Τότε, παιδί, χαίρουσαν ποῦ δὲν ὑπάρχει Θεός. Τοῦ ἄρκεσε καλλίτερα νὰ μὴν ὑπάρξη. Αἰσθάνονταν τὸν ἑαυτό του πῶς ἐλεύθερο, πῶς ἀνεξάρτητο στὸν κόσμον. Εἶχε τὴν ἰδέα πῶς μονάχος του θὰ μπορούσε νὰ κἀνὴ περισσότερο, μεγαλειότερα, παρὰ κυβερνημένος ἀπὸ τὸ Νόμον, ὑποταγμένος στὸ ζυγὸ ἐνὸς Θεοῦ. Καὶ τὸν πετοῦσε ἀπὸ πάντου του, μὲ ἀνακούφισι, μὲ χαρὰ. Ἐνῶ σήμερα, ποῦ ἦταν μισόκοπος, τὸ ἴδιο πράγμα τοῦ ἔκανε λύπη καὶ τρόμου... Σήμερα δὲν ἤθελε, ὅχι δὲν τοῦ ἄρκεσε νὰ μὴν ὑπάρξη Θεός; Ἦθελε νὰ ὑπάρξη, γὰρ νὰ τὸν προστατεύη, νὰ τὸν βοηθῆ, νὰ τὸν κνβερνή, νὰ τὸν σώξῃ, νὰ τὸν πορεύῃ... « Πόρνευέ με, Θέ μου! » τὸν παρακαλοῦσε, ὡς χθὲς, κάθε βράδου... Μ' ἀφοῦ δὲν ὑπῆρχε, ἀφοῦ τὸ εἶδε, ἀφοῦ ἦταν βέβαιος πῶς δὲν ὑπάρχει Θεός, τί μπορούσε νὰ κἀνὴ; Νάπατα τὸν ἑαυτό του πῶς στηρίζονταν κῶπου γειά, ἐνῶ δὲν στηρίζονταν παρὰ στὸν ἄερα, στὸ κενό;...

Θυμοῦνταν... Χρόνια εἶχαν περάσῃ — τρία, τέσσερα, πέντε, — ἀπὸ τὴ νύχτα ἐκείνη τοῦ Δεκεμβρίου, χωρὶς νὰ ξανακἀνὴ προσευχὴ ὁ Γ'ιακουμάκης. Εἶπε γίνη σωστός ἄθεος. Ζοῦσε, δ' ὕλεσε. διασκέδαζε μὲ τὴ βεβαιότητα πῶς κανένας δὲν τὸν ἔβλεπε καὶ σὲ κανένα δὲν εἶχε νὰ δῶσῃ λόγο, παρὰ στὴ Συνείδησί του. Ἄν δὲν ἔγεινε κλέφτης, φονιάς, ἐξβιαστίης, παληάνθρωπος, ἦταν πρῶτα γιατί δὲν τοῦ χρειάσθηκε. Ἐπειτα, στὴν παραμικρὴ κακῇ πράξει ποῦ στοχάζονταν, — πράξι ποῦ θὰ τὸν ὠφελοῦσε μὲ βλάβη ἐνός ἄλλου, ὅποιουδήποτε, ἔστω κ' ἔχθρου, — ἢ Συνείδησί του ἐξεγειροῦνταν: « Ὅχι, δὲν εἶνε σωστό! » Κι' ὁ Γ'ιακουμάκης περιερίζονταν ἔς ὅτι μπορούσε νὰ τὸν εὐχαριστή, νὰ τὸν ὠφελῆ, μὰ χωρὶς νὰ βλάπτῃ κανένα. Ἦταν «καλὸς ἄνθρωπος» καὶ κωχιοῦνταν μάλιστα, τὸ καμάρωνε, πῶς μπορούσε νὰ ἦνε, χωρὶς νὰ πιστεύῃ σὲ Θεό, σὲ μέλλουσα Ζωή, σὲ Παράδεισο. Γιά πολὺν καιρὸ, ἔκανε τὴ δουλειά του, — ζωγράφος παντα, — χωρὶς νὰ σφοιζεται γι' ἄλλα μεταφυσικά, παρὰ γιὰ ὅσα σχετίζονται μὲ τὴν Τέχνη του. Τὴν πηγὴ τοῦ Ὁραίου δὲν τὴν ἀνάζητεῖσε πῶς ἔνα Θεὸ προσωπικό, ἀλλὰ στὰ σπλάνα τῆς Φύσεως καὶ στὰ βίψη τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς. Ἄπὸ ἄθεος, ὕλιστής, γίνονταν οἰγὰ οἰγὰ πανθεϊστής. Δὲν πῆγαινε στὴν Ἐκκλησία, παρὰ γι' ἀγάπη τῆς Τέχνης, ἢ γι' ἀιλῆ διασκέδασι. Δὲν ἐνήστεισε, παρὰ γιὰ τὴν ὑγεία του ἢ γιὰ οἰκονομία. Κάποτε κ' ἀπὸ ἀνέτη, ἀπὸ ἀπλῆ συνήθεια. Καὶ τὸ μόνον ποῦ ἀποροῦσε, ἦταν πῶς μπόρεσε νὰ ἐξελιχθῆ ἔς ἕνα καλὸ ἀγιογράφο τοῦ τόπου του, χωρὶς νὰ θερμαίνῃ τὴν ψυχὴ του ἢ Πίστι ἐκείνη, ποῦ ὠδηγοῦσε τὸν χρωστήρα τῶν μεγάλων τοῦ Δασκάλου.

Ἄλλὰ μὰ πορὰ, — νέος ἀκόμα, — ἀρρώστησε βαρειά. Μιὰ ἐπικίνδυνη πνευμονία τὸν ἄρισε στὸ στῆθος ἕνα μῆνα. Ἐφθασε στὸ χεῖλος τοῦ τάφου, εἶδε τὸ χάρι μὲ τὰ μάτια του. Καὶ τότε, ἄξαφνα, ξαναθυμήθηκε τὸ Θεό. Γιατί εἶχε ἀρχίσῃ νὰ ὑποπιεῖται πῶς ἡ λίγη Ἐπιστήμη ποῦ εἶχε μάθῃ στὸ Σχολεῖο, ἐπιπόλαια, τὸν κρατοῦσε γελασμένο, ὅτι οἱ ὕλιστές δὲν εἶχαν δίκιο κ' ὅτι ἡ ἐπιστημονικὴ θεωρίη, ἀληθινὴς ἢ ψεύτικη, ποῦ ἐξηγοῦσαν τὴ Δημιουργία, δὲν ἄγγιξαν καθόλου τὸ Πρῶτον Αἶτιον, τὸν Δημιουργό. Αὐτὸ ἢ αὐτὸς ἦταν πάντα ἕνα Μυστήριον. — κ' ἡ Ἐπιστήμη τὸ ὁμολογοῦσε, μαζὶ μὲ τὴν ἀδυναμίαντες νὰ τὸ ἐξιχνιάσῃ. « ἀγνοοῦμεν καὶ ἀγνοήσωμεν! » — Γιατί λοιπὸν νὰ μὴ ἦνε ἕνας Θεὸς προσωπικός, ὅπως τοῦ τὸν εἶχε μάθῃ ἡ θρησκεία;... Μέσ' ἀπὸ τὸ πανθεϊστικὸ γεφύλωμα, ποῦ εἶχε διαδεχθῆ στὴν ψυχὴ του τὸ χάος τοῦ ὕλισμου, ἀρχισε

Η ΘΥΣΙΑ ΤΟΥ ΚΑΨΑΛΗ

(Ἔργον Θ. Βρυτάκη)

πάλι σιγά σιγά νὰ σληματίζεται, νὰ μορφώνεται, νὰ ξεπροβάλλῃ ὁ Θεός, ὁ καλὸς Θεὸς τῶν πρώτων ἡμερῶν. Μὲ τὸν ψυχικὸ κλονισμὸ τῆς ἀρρώστειας, τοῦ μεγάλου κινδύνου, ἡ θεία μορφή ξεπρόβιλε ὀλάκαιρη, στεφανωμένη μὲ ἀκτινωτό. Κι' ὁ Γιακουμάκης, ἓνα βράδυ ποῦ κατάλαβε πῶς θὰ πεθάνῃ, θερμο παρακάλεσε:

« — Θέ μου!... σὲ ξαναβλέπω, σὲ ξαναμιστεύω!... Κάνε με καλά!... Ἄφισέ με νὰ ζήσω !»

Τὴν ἄλλη μέρα ἦσαν καλλιτέρα. Ἡ ἀρρώστεια του εἶχε πάρῃ βόλτα ὀπως ἂν ἡ φιλοσοφία του. Κι' ἀπὸ τότε ποῦ σηκώθηκε ἀπὸ τὸ κρεβάτι, δὲν ξανάπερτε κάθε βράδυ νὰ κοιμηθῇ, χωρὶς νὰ κάμῃ τὴν προσευχή του.

Στὴν ἀρχή, τότε, ξαναθυμῶνταν τῆς καθιερωμένης προσευχῆς, ποῦ ἔλεγε δταν ἦταν παιδί. Ἀνάμεσα ἐπρόσθετε λόγια δικά του κι ὀλοένα περισσότερα. Σιγά-σιγά ὅμως τῆς καθιερωμένης προσευχῆς, ὀλοένα λιγότερες, τῆς ἐπρόσθετε στὰ λόγια τὰ δικά του. Κ' εἶσι μορφώθηκε ἡ προσευχή τοῦ Γιακουμάκη, ἡ στερεότυπη, ποῦ, χρόνια τώρα, τὴν ἔλεγε κάθε βράδυ μπροστὰ στὸ παράθυρο...

Τὰ πρώτα χρόνια, ὕστερ' ἀπὸ τὴν κρίσιμη ἐκείνη ἀρρώστεια, — ὁ Θεὸς πόν

ἀκοιγε. Τὰ τελευταῖα ὁμως, θάλασες πῶς ὁ οὐρανὸς εἶχε γίγη χάλκινος, πέτρι-
νος, φαρφουρένιος, γυάλινος, ὅπως τὸν μεσαίωνα, καὶ τὰ λόγια τῆς προσευχῆς,
δὲν τὸν περνοῦσαν... Καὶ Ἰσα-Ἰσα τώρα ἔπρεπε νὰ τὸν ἀκούη ὁ Θεὸς περισσό-
τερο: τώρα ποῦ ἦταν παντρεμένοι, τώρα ποῦ μεγάλωσεν παιδιὰ, τώρα ποῦ γε-
νοῦσεν, τώρα ποῦ ἡ δύναμις του, γιὰ τὴν ἔργασίαν, γιὰ τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς, λι-
γότευε ὀλοένα...

Γιατί λοιπὸν νὰ μὴ τὸν ἀκούη ὁ Θεός, τώρα ποῦ εἶχε τὴν ἀνάγκη του; Μή-
πως δὲν τάξιζε; μήπως εἶχε πάρη γ' ἦνε ἕνας καλὸς, εὐσεβὴς κ' ἐνάρετος ἀν-
θρώπος;... "Ὀχι, ὄχι! δὲν ἦταν αὐτό!... Ἦταν ποῦ δὲν ὑπῆρχε Θεός... Μυστήριο
ναί, ἀλλὰ μυστήριον «γιὰ λόγου του». Δημιουργὸς ναί, ἀλλὰ δημιουργὸς ποῦ ἄ-
φινε τὸν ἄνθρωπον νὰ τὸν κυβερνᾷ μιὰ Τύχη. Μιὰ Τύχη τυφλὴ καὶ κουφή, τί-
ποτ' ἄλλο! Γελασμένος 'ς ὅλην του τὴν ζωὴν. Ὁ Γιακουμάκης δὲν βρέθηκε στὴν
ἀλήθεια, παρὰ τὴ σόντομη ἐκείνη νεανικὴ περίοδον, ποῦ δὲν ἐπίστευε τίποτα
καὶ δὲν προσεύχονταν καθόλου. Ὅλα τὰ κατοπινὰ χρόνια, ὡς ἀπόψε, τοῦ κά-
κου βασανίσθηκε μὲ προσευχάς. Στὴν ἀρχὴ τοῦ φάνηκε πῶς τὸν ἀκούει ὁ Θε-
ός, γιὰτ' ἦταν αὐτὸς νέος, δυνατός, καὶ μπορούσεν νάγωνιζεται καλὰ καὶ νὰ
νικᾷ. Ἀλλὰ τώρα ποῦ μὲ τὴν ἡλικίαν τοῦ λιγότευε αὐτὴ ἡ δύναμις, καὶ τοῦ λι-
γότευε ὀλοένα, δὲν ἦταν κανένας Θεὸς γιὰ νὰ τὸν σώσῃ.» Ἐπρεπε πιά νὰ τὸ
πάρη ἀπόφασιν: Κακὸ, ψυχρὸ, λυπηρὸ. αὐτὸ ἦταν! "Ὀχι πιά προσευχάς. Συγκέν-
τρωσι μόνον 'ς τὸν ἑαυτὸ του, προσπάθεια γιὰ νὰ διατηρήσῃ τὴν λίγην του δύναμιν,
νὰ τὴν μεγαλώσῃ, ἂν ἦταν τρόπος, καὶ νὰ τὴν μεταχειρισθῇ ὅλην γιὰ νὰ κουτσο-
ζήσῃ, ὡς ποῦ θὰ μεγάλωναν τὰ κορίτσια του καὶ θὰ μπορούσαν μὲ μῆρα νὰ
τὸν βοηθήσουν, εἴτε θὰ γίνονταν δευσαζάλισσες, εἴτε θὰ παντρεύονταν μὲ
πλοῦσιους...

Νά, ὁ Θεὸς του τώρα, ὁ μόνος του Θεός, ὁ ἀληθινὸς του Θεός, — τὰ κορί-
τσια τ.υ, τὰ παιδιὰ του.

Μ' αὐτὴ τὴ σκέψιν, τὴν πιὸ παρήγορον ἀπ' ὅλες, κατὰ τὸ πρῶτον σχεδόν, τὸν
πῆρε ἐπιτέλους ὁ ὕπνος. Ἀλλὰ ἡ ἀτέλειωτη ἐκείνη προσευχὴ εἶχε μείνη πραγ-
ματικῶς ἡ τελευταία του. Ἀπὸ ἐκεῖνον τὸ βράδον, μόλις γδύνονταν, πλάγιαζε ἀ-
μέσως, χωρὶς νὰ στέκεται μπροστὰ στὸ παρῆθυρον. «Σὺν τὸ ζῶον», ἔλεγε, θυ-
μούμενος αὐτὴ τὴ φράσιν τῆς μητέρας τ.υ. Καὶ πάντοτε, πρὶν κοιμηθῆναι, συλλο-
γίζονταν λίγο τὴ μεταβολὴν του: Ἐντὸ θὰ ἐξακολουθοῦσεν εἶσαι; Ὁλίμενε ἄθεος
ὡς τὸ τέλος τῆς ζωῆς του; Ἦ θὰ ξαναγύριζε πάλιν στὸ Θεόν, ὅπως τὴν ἄλλη φο-
ρὰ; Ἦταν περιέργος νὰ ἰδῇ...

Ἐν τοσούτῳ τραβοῦσε τὸ δρόμον του. Μὲ τὸν καιρὸν, ἢ κακοτυχίας ἀρχί-
σαν νὰ λιγοστεύουν. Ἴσως γιὰτὶ, ἀλήθεια, μὲ τὴν ἰδέαν πῶς δὲν ὑπῆρχε Θεός νὰ
τὸν βοηθῇ, βοηθοῦσε τώρα τὸν ἑαυτὸν του καλλίτερον. Πιρᾶγματι, εἶχε βροῆ μέσα
του σὰ μιὰ καινούργια δύναμις, ποῦ στῆς ζωῆς; τὸν ἀγῶνα τοῦδινε ἀκόμα τὴ
νίκη. Μικρὴ βεβαία, μὰ ὄχι, τοῦ ἔφθανε γιὰ νὰ εἴη μὲ ταῦς δικούς του καὶ νὰ
τὴν κουτσοκαταφέρῃ. Κοντολογίης, τὰ χρόνια ποῦ περνοῦσαν τώρα χωρὶς προ-
σευχῆς, δὲν ἦταν πολὺ διαφορετικὰ, ἀπὸ τὰλλα ποῦ εἶχαν περάσῃ. Ὁ Γιακουμά-
κης, πρὶν ἐκτοπισθῆναι ὀλωσδιόλου ἀπὸ τοὺς νέους; ξωγράφους καὶ ἀγιογράφους,
κατάφερε, ἐπρόφθασε νὰ μεγαλώσῃ τὰ δύο κορίτσια του, νὰ κάμῃ τὸ ἕνα δασκά-
λα στὸν τόπον του καὶ νὰ παντρεύῃ τὸ ἄλλο, τὸ πιὸ ἡμωροττον, μ' ἕνα πλοῦσιον.
Ἐτάγοντο του, ποῦ ἦταν μικρὸν, σπουδαζεν ἀκόμα στὸ Γυμνάσιον. Κι' ὁ γαμπρός
του, ὁ πλοῦσιος, τοῦκανε τὰ ἔξοδα καὶ ὑπόσχονταν νὰ τὸ στείλῃ στὴν Ἰταλίαν,
νὰ γίγη γιαιτρός.

Ἦλθε εἶσαι καιρός, ποῦ ὁ φτωχὸς ἀγιογράφος, ὁ γέροντος, μὲ τὰ κατάσπρα

γένια και μαλλιά, ποῦ ἔμοιαζε τώρα μὲ τ·ὸ; Ἄγιους ποῦ ζωογράφιζε, ἦταν σχεδὸν εὐτυχησμένος. Μιὰ μέρα ἔπεσε πάλι ἀρρωστος. Ἦταν ἡ δεύτερη βαρειά ἀρρώστεια τῆς ζωῆς του, ὅμοια μὲ τὴν πρώτη. Θὰ τὴ γλύτωνε καὶ τώρα, ποῦ ἦτον ἐβδομηγιάτης, ὅπως καὶ τότε ποῦ ἦταν εικοσιπέντε χρονῶν; .. Πολὺ δύσκολο!.. Γρήγορα ἔφθασε πάλι στὸ χεῖλος τοῦ τάφου κ' εἶδε τὸ Χάρο μὲ τὰ μίτια του. Ἄλλὰ συγχρόνως εἶδε πάλι καὶ τὸ Θεό: "Ἔνα Θεὸ ὠραιότερο, φωτεινότερο, γλυκύτερο κ' ἀπὸ κείνον ποῦ εἶχε ἰδῆ στὴν πρώτη του ἀρρώστεια. Περιέργω νὰ μὴν ἦνε καθόλου θιμισμένος, ποῦ τὸν ξεχναῖσε, ποῦ δὲν τὸν πιστευε τόσον καιρό!.. Μετανοιωμένος, συντριμμένος, ἔπεσε σιὰ ψυχικά του γόνατα καὶ προσευχήθηκε θερμότερα παρὰ ποτέ:

« - Συχώρησέ με, Θεέ μου! ἤμουν τρελλός!.. Ὑπάρχεις, σέ βλέπω, σέ πιστεύω!.. Συχώρησέ με καὶ μὴν ἀφίσσης νὰ πεθάνω! Χάρισέ μου ἀκόμα λίγη ζωὴ, νὰ τὴν ἀφιερῶσω στὴ λατρεία σου καὶ στὴ μετάνοιά μου!»

Αὕτη ἦταν ἀληθινὰ ἡ τελευταία προσευχὴ τοῦ Γιακουμάκη. Ἡ φιλοσοφία του ἐπῆρε βόλτα ξανά, ὅχι ὅμως κ' ἡ ἀρρώστεια του. Τὴν ἄλλη μέρα ἀρχισε ἡ ἀγωνία τοῦ θανάτου. Κι' ὡς τὸ βράδυ ἦταν πεθαμένος.

Ἰσως ὁ Θεὸς ἔκρινε πῶς ἡ μετάνοιά του ἐκείνη ἦταν ἀρκετὴ γιὰ τὴ σωτηρία τῆς ψυχῆς του. Καὶ τὸν πῆρε κοντά του, χωρὶς νὰ τοῦ χαρίσῃ ἀκόμα «λίγη ζωὴ», ποῦ μποροῦσε νὰ χῆ γιὰ τὴν πίστι του τόσους κινδύνους. Ἔτσι ἡ «τελευταία προσευχὴ» τοῦ Γιακουμάκη στάθηκεν τρεῖς. Ἀλλὰ τόσες, στοχάζομαι, εἶνε ἡ τελευταίαις προσευχὰς πῶν περισσοτέρων ἀνθρώπων. Ἡ πρώτη, στὴν ὀρμὴ τῆς νεότητος, ὅταν εὐκόλα πιστεῖται κανεὶς πῶς εἶνε Θεὸς τοῦ εἰναιτοῦ του καὶ δὲν χρειάζεται ἄλλον. Ἡ δεύτερη, στὴν ἀδυναμία, στὴν ἀποθάρρυνσι, στὴν ἀπελπισία, στὸν τῶμό τῶν ἐρχομένων γηραιωτῶν, ὅταν εὐκολώτερον ἀκόμα πιστεῖται κανεὶς πῶς δὲν ὑπάρχει Θεὸς νὰ τὸν ἀκούῃ. Κ' ἡ τρίτη, ἡ κατατελευταία, ὅταν ὁ θάνατος κόβῃ αὐτὴ τὴ ζωὴ μὲ τῆς ἀμφιβολίας, τῆς πλάνης, τῆς μετισταρῆς τῆς, κ' ἀνοίγει τὴ χριστόφορα τῆς ἄλλης, τῆς αἰώνιας, ὅπου τὸ Μυστήριον ξεδιαλύνεται..

Ἀθήναι, Σεπτέμβριος 1917.

ΓΡ. ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ἘΠΙΓΡΑΜΜΑ

Ἐ' ἔναντι... δραματικὸ

Ἀπὸ πλευρῆτι βεβέθηκε νεκρὸς στὴν κἀμαρὰ του
στὰ χεῖρα ἀκούη νὰ βασιτῆ σφιχτὰ τὰ δογματὰ του.

ΧΡ. ΕΣΠ.

Ἐπὶ τὸν ἐπαρχιακὸν ἴκων

Ἀφ' ἑκτο μετὰ τοῦ ἡμίγειον του ὁ πρῶτος
δμος τῆς Κοιτίτης Μπαυδοζώστα καὶ κα-
τίλων εἰς τὸ ξενοδοχεῖον ὁ «Πλιος».

Δὸν Ζουάν